

Հ Ա Ն Գ Է Ս Ա Չ Գ Ա Յ Ի Ն

Կը հրատարակուի Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը: Տարեկան գինն է մէկ լիրա օսմանեան: Մէկ քերթը, 40 փարա արժար: Համակ կամ ո եւ է գրութիւն պետք է ուղղել Ա. Մ. Գափամանեան կոստանդ. Երկուցիս, Մերձան չարդի Բիւշտի Էֆենտի խանի տակ Մ. Կ. Սարգեանի տպարանը:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 122

1880

ՇԱԲԱԹ 20 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Որովհետեւ մեր շաբաթական տեսութիւններն օրուան խնդրոց կը վերաբերին, բնական է թէ դարձեալ սովէն պիտի սկըսիմք մեր ներկայ յօդուածն, ըստ որում այս է օրուան մեծ և ընդհանուր խնդիրը:

Է՛հ, ըսեն, գուցէ ընթերցողք, տեղեկանալով խնդրոյն պարագայիցը՝ կը գալարի սիրտերնիս, խորին ցաւով կը լցուի, և կ'օգնեմք մեր կարօտեալ եղբարց, սակայն ի՞նչ կուզայ ձեռուհուս, քանի որ պատճառը վերջնեալ մեր կարողութենէն վեր է:

Արդարեւ շատ ճշմարիտ է այդ առարկութիւնն և մեք յոյժ գոհ կը լինիմք, եթէ ամեն մարդ գիտնայ և համոզուի թէ սովորոց օգնելն ամենամեծ ազգասիրութիւն է, մանաւանդ այս միջոցիս, յորում՝ ինչպէս յայտնի է եղած հրատարակութիւններէն, սոյն յոյժ սաստկանալու կերպարան առած է:

Եթէ կայ Հայաստան մը, ուր Հայոց մե-

ծամանութիւնը կը բնակի, և եթէ կայ Հայկական խնդիր մը, որ Օսմանեան Հայաստանի բարգաւաճմանը կը վերաբերի, ուրեմն պէտք է որ Հայն Հայաստանի մէջ սովամահ չկորնչի:

Ուստի ի՞նչ պէտք է ընել. — ճշմարիտ ազգասիրութեան ամենամեծը պէտք է ի գործ դնել իւրաքանչիւր Հայ ամեն տեղ և ամեն ատեն յիշէ թէ՛ սով կայ ի Հայաստան և ինք երբ ուտէ, միտքը բերէ թէ Հայն ի Հայաստան անօթութենէ կը մեռնի. երբ հագուի, երևակայէ թող թէ՛ Հայն ի Հայաստան ցուրտէն կը սառնի, և երբ հոս իր որդիքն ու ընտանիքը կերակրէ և սլափապարէ, չմոռնայ երբէք թէ անդին թշուառ Հայու տղաքներ անօթութենէ կը նուաղին և ցուրտէ կը շնչասպառ կը լինին, և ահա աղանք ալ իւր դաւակունքը, իւր եղբարքն և իւր քոյրերն են:

Արդ, խնդիրը վճռական է. Հայը կամ պէտք է ապրի և կամ ոչնչանայ:

Այս կէտիս վրայ կը հրաւիրեմք բոլոր ազգայնաց խորին ուշադրութիւնը :

* * *

Զարմանօք կարդացինք Վաղըթի այն քանի մը տողերն , ուր խորհուրդ կուտար Բ. Դրան Սովեւոյ Խնամող Կեդր. Պատ. Յանձնաժողովէն հաշիւ պահանջելու , աւելցնելով թէ՛ նուիրատուք ալ հարկաւ դո՛հ կը լինին այսպիսի անօրէնութենէ մը :

Զարմանօք ըսինք , վասն զի երբ սովեալ Հայն իր պատան մը հացէն մաս մ'ալ իր Թուրք և Քուրդ հայրենակցին կը նուիրէ առանց ազգի և կրօնի խտրութեան , կ'սպասէինք որ Թուրք լրագիրք ալ օգնութեան հրաւեր կարդային , Հայոց անխտրութեան օրինակին հետեւին և այնպիսի օգտակար միջոցներ առաջարկէին , զորս կառավարութիւնն իր արդի ծանր դրազմանցը մէջ գուցէ խորհելու միջոց չունենայ :

Օրինակի համար՝ կրնային առաջարկել որպէս զի տրոց հաւաքման մասին խստութիւնն հարկին առջև գէթ թեթեւնայ . ազգու հրաման տրուի տեղական կառավարութեանց , որպէսզի արմտեաց փոխադրութիւնը դիւրացնեն և ապահովեն , հնձոց պահպանութեանն հսկեն ընդդէմ՝ յարձակմանց՝ որք մերթ ընդ մերթ կը պատահին անկարգ անձանց կողմէ և թէ տեղական կառավարութիւնք ամբարեալ ցորենները գէթ չափով մը հասարակութեան ծախելու արտօնութիւն ունենան , և ուրիշ ասոնց նման խնդիրներ :

Երկրին և կառավարութեան շահն ալ կը պահանջէ որպէսզի ազգու և արագ միջոցներ ձեռք առնուին տիրող սովուն առաջըն առնելու համար , որ արդէն աղէտ մ'է , և երբ Հայք ըստ կարի կը ջանան գտնէ թեթեւցելու , զարմանալի է որ Թուրք լրագիրք փոխանակ օգնելու և օգնութեան յորդոր և հըրաւեր կարգալու և օգտակար միջոցներ ա-

ռաջարկելու՝ այնպիսի խննաստեղծ խնդիրներ մէջ կը նետեն , որոցմէ չեմք կարծեր թէ իրենցմէ զատ ուրիշ դո՛հ եղողներ գտնուին :

Սովեւոյ Խնամող Կեդր. Պատ. Յանձնաժողովն արդէն քանիցս իր համարատուութիւնն հրատարակած է . իրմէ սչոք կը կասկածի և նորա իւրաքանչիւր անդամներն ալ խիստ պատուաւոր , տէրութեան ծանօթ և ընդհանուր վստահութեան արժանի անձինք են , որք սովեալները խնամելու պաշտօնն իրենց վրայ առնելով Ազգին և թէ տէրութեան ամենամեծ ծառայութիւն կը մատուցանեն , որ գոհութեան և շնորհակալեաց արժանի է :

Նոյնպէս և խորին շնորհակալեաց արժանի են երբեմն երբեմն տէրութեան կողմէ եղած շնորհներն ալ և յոյս ունիմք թէ հիւանդանոցի հացն ու միսը դարձեալ կը շնորհուի , Ազգին բազմադարեան ծառայութիւնները կը վարձատրուին , խոստացեալ բարենորոգմունք ի գործ կը դրուին և հետևաբար Վեհ . Սուլթանին կամայն հակառակ՝ դաւառաց մէջ ղեղձմունք դադրելով և ըստ ամենայնի ապահովութիւն հաստատուելով՝ տո՛ղոսութեան և գանդատանաց տեղի տրուող պատճառները միանգամ ընդ միշտ կը բարձուին :

* * *

Երբ այս տողերը կը գրէինք , միտունիս եկաւ դարձեալ Վաղըթի մէկ յօդուածը , զոր գրած էր իւր այս չորեքշաբթի աւուր թուովը :

Վաղըթի խճրժանաց (վասնզի քննադատութեան սահմանէն դուրս է) առարկան է Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր մէկ անօրէնութիւնը , զոր բրած էր Ս. Փափաղեան էֆէնտիի Մամուլի դէմ բացած դատն առ Մեծ. Դատական Խորհրդական էֆէնտիին յանձնելով :

Վաղըթ կը զարմանայ և չգիտնալով կամ չգիտնալ ձևացնելով կը հարցնէ թէ՛ դատա-

կան խնդիր մը Ս. Պատրիարքն ինչպէս ի բըն- նութիւն կը յղէ :

Մեր ալ կ'ըսեմք . — արդարև խիստ զարմանալի է որ մարդ լրագիր հրատարակէ և սակայն գոնէ տէրութեան օրէնքները չը գիտնայ :

Վազըթ պէտք է որ աշխատութիւն յան- ձըն առնու և սորուի ու գիտնայ թէ զուտ ազգային ներքին դատերը Պատրիարքը տես- նելու և գատելու արածնութիւն ունի, որ Յաթիհ Սուլթան Մէհմէտի օրով հաստատ- ուած և ապա տէրութենէն չնորհուած ու « Գեորգիան մէջ անցած Սահմանադրութեամբ ալ նուիրագործուած է :

Տէրութեան օրէնքներն ու կանոններն յարգել և ըստ այնմ վարուիլն հպատակաց պարտաւորութիւնն է, և փոխադարձաբար տէրութենէն չնորհեալ արածնութիւնները վա- յելեն ալ հպատակ ազգաց իրաւունքն է :

Արդ, ստուգիւ խիստ զարմանալի է որ Վազըթ գէթ այսպիսի խիստ պարզ սկզբ- բունքներու ծանօթութենէն անդամ զուրկ կը գտնուի եղեր, և ահա պատճառն այս լի- նելու է որ թէ ինք և թէ իրեն համանման թուրք լրագիրք միշտ այնպիսի խնդիրներով կ'զբաղին, զորս յաւէտ ուսանելու պէտք ու- նին և կը հրատարակեն այնպիսի դրդ ուիչ յօդուածներ, որք հարկաւ հակառակ են կա- ռավարութեան կամայք, վասնզի կրնամք դիտնալ թէ Գեորգիան չուզէր ջնջել :

Ուստի Վազըթ և թէ իւր նմաններն ա- ղէկ կ'ընեն որ դրեղէ առաջ խնդիրն ուսում- նասիրեն նախ, եթէ կ'ուզեն երկրին և տէ- րութեան իրական ծառայութիւն մատուցա- նել :

* * *

Ընթերցողք ըսեն թերևս թէ յիշեալ եր- կու խնդրոց վրայ շատ զբաղեցանք .

Դառնամք ուրեմն քիչ մ'ալ ուրիշ խնդ- րոց :

Կ'ըսուի թէ Գեր . Տիգրանեան մտադիլ է եղեր իր հայրենիքը վերադառնալու :

Ի՞նչ է . ինչպէս եկաւ, կրնայ այնպէս երթալ . վասն զի այդ բանն իր կամքէն կա- խում ունի . բուն խնդիրն՝ ըստ մեզ, սա է թէ այդ մարդն ինչո՞ւ համար բերուեցաւ և ինչ եղաւ :

Չայնքեր կային ազոր նկատմամբ, ամ- բաստանութիւններ կը լինէին և ահա Ազգ . Վարչութիւնն ի Պօլիս կոչեց զայն . սակայն արդեօք քննուեցա՞ն իրեն վրայ եղած ամ- բաստանութիւնները, խնդիրը պարզուեցա՞ւ և թէ Տիգրանեան յանցաւ՞ որ է, թէ ոչ :

Մեր գիտցածին նայելով՝ խնդիրը նայ- ուած անդամ չէ :

Եթէ ստոյգ է, շատ զարմանալի է, եւ չեմք գիտեր թէ ինչ կը նշանակէ այսպիսի ըն- թացք մը, որ ոչ այս է, և ոչ այն :

Մեր խնդիրն սկզբունքի վրայ է . անձի հետ ընաւ դարձ չունիմք :

Մեր պէտք է որ ներքին ուրոշ դրութիւն մ'ունենամք, և գիտնամք թէ ինչ է մեր ըն- թացքն և ինչ լինելու է . կամ բոլորովին օ- բէնքով չարժելու եմք և կամ բոլորովին ա- ռանց օրէնքի, և հետևաբար պէտք է հըռ- չակեմք թէ մեր մէջ քննութիւն և դատաս- տան կը լինի, կամ ոչ :

Եթէ ոչ, ինչո՞ւ ուրեմն այս ու այն Պօ- լիս բերել կուտամք, ինչո՞ւ վարչութիւն կը հաստատեմք, ինչո՞ւ, կ'ըսեմք Սահմանադրու- թիւն ունիմք և սահմանադրական եմք :

Ուստի եթէ Սահմանադրութիւն և սահ- մանադրական վարչութիւն ունիմք, պէտք է որ օրինօք շարժիմք և օրինօք ընթանամք և հետևաբար անաչառ քննութիւն և դատաս- տան ընելով՝ պատժեմք զայն, որ օրինաց առջև յանցաւոր է, և վարձատրեմք զայն, որ թէ օրինաց համաձայն կ'ընթանայ և թէ առ Ազգն ճշմարտապէս կը ծառայէ :

* * *

Քիչ մ'ալ ուրախալի տեղեկութեանց անցնումք :

Հանդիսիս վերջին թուովը կը ծանուցանէինք թէ Հայոց Միացեալ Ընկերութիւնն իր նիստերը կը շարունակէ :

Իւր վերջին նստին մէջ հետեւեալ կարեւոր որոշումներն ըրաւ , զորս կը փութամք գոհութեամբ հրատարակել :

1. Միաձայնութեամբ մերժեց Տնօրէն Ժողովոյ հրատարականն և խնդրեց որ աղբարարար շարունակէ իւր պաշտօնը :

2. Ամեն Ս. Պատրիարք Հօր և Սովերոյ Խնամող կեդր. Պատ. Յանձնաժողովոյ առաջարկութեան վրայ որոշեց Սղերդի մէջ վարժարան մը բանալ և այս մասին յանձնարարեց Տնօրէն Ժողովոյ որ Սովերոյ Յանձնաժողովին հետ բանակցի :

Հարկ է ըսել թէ Սղերդի ազգայինք հայերէն չգիտեն , առհասարակ արաբերէն կը խօսին և զուրկ են դպրոցէ :

3. Սամսոնի առաջնորդական արժ. Տեղապահին և Թաղ. Խորհրդոյ առաջարկութիւնն՝ որով կը խնդրէին իրենց վարժարանի տեսչութիւնն Ընկերութեան յանձնել տարեկան 200 ոսկի գումարով մը , ընդունեց և յանձնարարեց Տնօրէն Ժողովոյ , որպէսզի բանակցի պայմանաց մասին և ապահովութիւն ձեռք բերելով պարտ ու պատշաճն ի գործ դնէ :

4. Պիւտճէի խնդիրը վերապահեց մինչ ի յառաջիկայ նիստ , որ տեղի պիտի ունենայ ամսոյս 29 ին :

Ինչպէս կ'երևայ , խիստ կարևոր որոշումներ են , և գոհութեամբ կը տեսնուի որ Ընկերութիւնն իր գործերու սահմանը կ'ընդարձակէ յօգուտ գաւառացւոց :

Գաւառական վարչութիւնք խիստ լաւ կ'ընեն , եթէ Սամսոնց օրինակին հետեւելով գաւառական վարժարանաց տեսչութիւնն յիշեալ ազգօգուտ ընկերութեան

յանձնեն , որով թէ իրենք օգուտ կը քաղեն և թէ վարժարանք միօրինակ դրութեամբ կ'ընթանան :

Խիստ դահայուցիչ է նաև տեսնել թէ Ընկերութեան նիստը շատ բարեկարգ է եւ անդամոց մէջ ներդաշնակութիւն և համաձայնութիւն կայ , և առ հասարակ ամենքն ալ կ'աշխատին Ընկերութեան ապագան ապահովելու և առ այս հարկ եղած ջանքերը կը նուիրեն :

Եւ երբ Ընկերութիւնն այսպէս եռանդով կը ծառայէ , հարկ է որ իւրաքանչիւր ազգային ալ փութայ քաջաբերել զայն կամ ընկեր դրուելով և կամ մերթ ընդ մերթ նըւէրներ տալով , որովհետև մեղուաշան ընկերութեան ջանից և աշխատութեան օգուտն ընդհանուր Ազգին է և նորա ապագային կը վերաբերի :

Ուստի ամեն Հայ պարտաւոր է կամ աշխատութեամբ , կամ դրամական զոհողութեամբ և կամ ո՛ր և է միջոցով օգնել կըրթական ընկերութեանց , որ Ազգին ու Հայրենեաց ապագային համար անխոնջ ճգամբ կ'աշխատին և դէպ ինչպատակ դիմելով քաջաբերուելու անժխտելի իրաւունք կ'ստանան :

* * *

Օրուան խնդրոց մին ալ Կիլիկիոյ կաթողիկոսական յարաբերութեան խնդիրն է , որ այս օրերս երևան ելած է :

Կիլիկիոյ Ս. Կաթողիկոսին ձեռնասուն Արժ. Ներսէս վարդապետ Թէրճէմանը—էֆ. քեար լրագրոյ 1003 թուոյն մէջ հրատարակած մէկ նամակովն այս խնդիրը կը յուզէ և այս առթիւ Արարատեան Աթոռոյն Տ. Փիլիպոս և Կիլիկեան Աթոռոյն Տ. Ներսէս երջանկայիշատակ կաթողիկոսաց իրարու հետ ըրած միութեան և դաշնադրութեան մը խօսքը կ'ընէ

Իրիւ օրուան խնդիր՝ յիշեալ դաշնա-
դրութիւնն հետաքրքրական ըլլալով՝ իւրա-
քանչիւր ազգային հարկաւ կը փափաքի կար-
դալ զայն և տեղեկանալ :

Այս մասին մեր ընթերցողաց ծառայու-
թիւն մը մատուցանելու նպատակաւ կը խոս-
տանամք յառաջիկայ թուով հրատարակել :

ՆԵՐՔԻՆ ՎԻՃԱԿ

Մեր ինչ որ կը գրկինք ասկէ առաջ մեր ազ-
գային ներքին վիճակին նկատմամբ և ինչ գիտողու-
թիւններ որ կը յայտնէինք առաջնորդական, վանօ-
րէից, սեպհակամութեան և այլ խնդրոց վրայ, որ
ըստ ամենայնի լքեալ են, նոյնը կը հաստատեն
նաև Մեծ. Տորթոք Յ. Շիշմանեան, Պ. Վասիլեան
և Մ. Փորթուզալեան էֆէնտիներն, որ Հայաստա-
նէն աստ վերադարձած են, և որք առիթ ունեցան
ամեն բան մտէն գննելու և գաւառացոց վիճակին
տեղեկանալու :

Մեր չեմք ուզեր գիտնալ թէ ո՞վ է և ո՞վ է-
ղաւ պատճառ մեր ներքին վիճակի խնդրոյն յետա-
ձրգմանն, որ յայտնի է թէ խիստ թանկագին կա-
րուստ մ'է, կորստա ժամանակի, և վերջապէս՝
կորուստ ամեն բանի համար :

Սակայն կըսէինք, և կըսեմք թէ եղածն է-
ղած է, անցեալն արտասպառ բնաւ օգուտ չունի,
ուստի պէտք է որ անցելոյն կորուստն ինտասու-
թեամբ դարմանեմք և անցնիմք անսխալագէտ մեր
ներքին վիճակը բարեօրէնելու խնդրոյն, որ անհրա-
ժեշտ է :

Ինչպէս կըսէր Նարոյժօն Ա. իր զօրացը թէ՝
« զօրականք, Եգիպտոսի բրգունքն զձեզ կը գիտեն,
այսպէս և մեր կըսեմք թէ սպառքան զձեզ կը գիտէ :

Որքեմն թողումք ամեն բան, թողումք ստուէրն
և ահա սոսոյգ և իրական ապագայի համար աշխա-
տիմք, սպառքայի, որ ներկայէն կախում ունի :

Ծ Ա Ն Ո Ւ Ց Ո Ւ Մ

Հանդիսիս տպարանին մէջ ամեն տեսակ
գիրք, տետրակ, տոմսակ ևն խիստ մաքուր
և աժան գնով կը տպուին, և ամեն կարգի
յաճախորդք ըստ ամենայնի գոհ կ'ըլլան :

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ր Ա Կ Ա Ն Ք

Ս. Թ Ը Ն Կ Ը Ր Ե Ա Ն

Ահա ասիկ երիտասարդ մը՝ զոր Սահմանադրու-
թեան հաստատութենէն ի վեր ճանչցած եմ, և ո-
րո՞ւ ազգային կեանքն ալ շատերու՝ ինչպէս նաև
ինձի պէս մեր ազգային յեղափոխութեան թուա-
կանէն կոխի :

Տարիքը ճշգիւ չեմ յիշեր. կարծեմ թէ ասի-
կոյ ինձի յանցանք մը չէ. բայց թէ որ յանցանքի
կարգ դնեն, ան աստե՛ն իրեն կը դիմեմ, որպէս զի
դատս սրաշտպանէ, ինչպէս որ կը սրաշտպանէ այն-
պիսի դատեր, որ հետաքրքրական ըլլալով՝ լսողին
հետաքրքրութիւնը կը չարժեն :

Իմ դատս չհասկնան ընթերցողք. ես իմ դա-
տըս կրնամ վարել, որովհետև շատ սրարդ է, բա-
ղադրեալ չէ. երբ բաղադրեալ ըլլար, անշուշտ ի-
րեն կը յանձնէի :

Ուրախ դուարթ տեղէ տեղ ցատկերուն համար
զինքը ձուկի կը նմանցնեն ոմանք, և ես ալ ասկէ
հետեցնելով կըսեմ թէ՝ Ս. Թընկերեան փետրվար
ամսոյ մէջ ծնած ըլլալու է անպատճառ :

Սա հարուստ գերդաստանի մը վերաբերելով՝
ծնողքը մինչև ինը տարու զինքը տան մէջ պահած
և ատենին դատախարակութեամբ կրթած և մայրենի
լեզուին հետ՝ յունարէնի պարսպպեցուցած են :

Զինքն այսպէս ժամանակ մը առանին դատախա-
րակութեամբ կրթելուն պատճառն արդեօք իւր
ծնողքը դատախարակութեան մասին Ժ. Ժ. Ռուսօի
կարծեացն հետևող ըլլալն է, թէ՛ հարուստ ըլլալ-
նուն համար իրենք ալ ընդհանրապէս հարուստներու
սովորութեանն հետևեր են :

Խնդիրը կրթութեան վերաբերելուն՝ կրթական
Մեծ. Թորհրդականին վճույն կը յանձնեմք :

Իւր ծնողքը մինչև ինը տարի զինքը տանը մէջ
պահելէ յետոյ՝ Վիէննացոց Բերայի վարժարանը
գրին, ուր տեղի գաստտուներէն մին ալ հանրաճա-
նօթ Ա. Մ. Գարադաշեանն էր :

Ս. Թընկերեան արիչ ուսմանց հետ մայրենի
լեզուն և ազգային պատմութեան ալ պարսպած է-
սակայն սա աղէկ չեմ գիտեր թէ ինք ալ արդեօք
իւր վարժապետին պէս Հայաստանը Գուրդատա՞ն

կ'անուանէ թէ՛ Հայաստան : Պէտք է որ այս մասին կարծիքը բացատրէ , ինչպէս որ կը բացատրէ իր շատ մը կարծիքները դատարանաց առջև՝ ընկերութեան և շոգենաւնեցող մէջ , իւր գրասենեակին և վերջապէս ամեն տեղ՝ ուր որ կը խօսի և իւր մեծապատիւ ունիւղիւրներն և աղնուափայլ ունիւղրուհիները մտիկ կ'ընեն զինքը մեծ հաճութեամբ և առանց ճանձրանալու , թէ և ինք առանց ուրիշի լէօպէթ տալու որ խօսի , և թէպէտ մախարայի պէս կըբըլ կըբըլ խօսի :

Այն՝ որուն կենսագրութիւնը կը գրեմք , իւր մտացն աւելի անունդ գտնելու և զայն առաւել գուհայնելու համար 1857 ին բազմահմուտ Հայր Յովսէփ Գոթթրեմանի հետ Վիէնայի վանքը դնաց և հոն ինն ամիս մնայէ ետև՝ մեծապատիւ բժշկաց խորհրդով Պոլիս վերադարձաւ , որովհետև իւր տըկար կազմութեանն համար յիշեալներն ուսմանքէ արգիւեցին զինքը :

Ս. Թնկրեան Պօլսոյ մէջ իւր առողջութիւնը գտնելով՝ փորձեց հասկցաւ որ մեծապատիւ բժշկաց կարծիքը ճիշդ չէ եղեր , և կամ Պօլսոյ կլիման ըրծըկաց կարծիքն աւելի դրոսկան է եղեր , իւր մանկութեանը վարժապետ՝ փաստարան Պ. Ֆիլիպոսին հետ շունչը շիտակ Եւրոպա առաւ , և դարձեալ ուսման պարագայաւ :

Հոս խնդիր մը կ'ենէ մեր առջև , այսինքն թէ՛ մեծապատիւ պարոն բժիշկներն իրենց կարծիքը փոխեցին արդեօք , թէ դարձեալ նոյն կարծիքին վրայ են :

Այս ալ պէտք է Մոլիերի ախամոյ հիւանդին հորցնել :

Եւրոպայէն վերադարձին այլ ևս վերջնական կերպիւր Պոլիս հաստատուեցաւ , ուր սկսաւ իւր ծընողաց հարստութիւնն ուտել , ինչպէս որ կ'ընէին ժամանակաւ ամիրաներու գուհիներն ընդհանրապէս :

Միայն սա տարրերութիւնը կայ որ Ս. Թընկրեան այդ հարստութիւնը միակ ինք չկերաւ . 1863ին Համազգային տպարան անուամբ վերստին բացաւ Արևելեան տպարանն , որ ժամանակէ մը ի վեր գոյուած էր (խախտուած չհասկցաւ) :

600 կըրիկ ոսկիներ միայն ատոր օժխտ տըռուաւ , և ուր աղգասիրտբար ճրի տպագրել առաւ բազում երկասիրութիւններ , որոց տպագրութեամբ իւրոյ ընծայուին ինք օգնակար կը դատէր Ազգին համար :

Երեք ամսոյ շափ ալ ինձ Մեկենաս եղաւ , Զեմիւր Հայրենեաց անուն թերթիս հրատարակելով :

Նոյն տարեցն մէջ , 1863ին , բարեխառակ Արևելեան Թատրոնին յառաջալսմանն ալ շատ աշխատեցաւ , և անա 1865ին բաւրսովին իր վրայ մնաց և անկէ ալ մեծկակ գուճար մը կերաւ խմեց և յիշեալ Թատրոնն ալ այս Թատրոնին իր շունչն ի գերեզման առաւ , ուր ի հանդիստ կը ննջէ իր անցեալ փառաց երազներովը :

Տպարանին և թատրոնին հետ Թընկրեան էֆէնտի քսակն ալ կը գոյուի , և կամ՝ ինչպէս կ'ըսեն սովորաբար , ջուրը գաւաթին յատակը կ'իջնէ , և ինք ալ կ'սկսի գլուխն առաջին կոխել , ինչպէս որ կ'ընեն սովորաբար զրպանին կուտ մը շունչեցողները :

Թընկրեան էֆէնտի փոխանակ ինծի պէս խմբագրութեան տապարէզը նետուելու և հոն՝ գըրականութեան պաշտպանութեան (հա՛ , հա՛ , հա՛) հարուած կրելու և իր պատիւն ու աղագանն ալ վրայ տալու (որովհետև այս է մեր աղգային գրագիտաց վարձքը) , ինքզինք վերստին ուսման տուաւ , իրաւադիտութիւն ուսանելու պարագայաւ և զայն իրեն արուեստ ընտրեց :

1868ին վաստաբանաց կարգը մտաւ և հոն՝ իր ջանքովն ու տոկուն աշխատասիրութեամբն առաջիններէն մին եղաւ և իր հանձնարը փայլեցուց :

Ուստի շատ ապէկ ըրաւ որ փոխանակ խմբագիր կամ հեղինակ ըլլալու՝ վաստաբան եղաւ :

Սակայն ասկէ ալ հետեցնելու չէ թէ պէտք է որ ամեն Հոյ փաստարան ըլլայ :

Մեր մէջ ընդհանուր սովորութիւն դարձած է որ երբ ճարտար բժիշկ մը բաժնաւորի , ամենն ալ կուղեն բժիշկ ըլլալ և կամ իրենց տղաքը բժիշկ ընել և կամ՝ նոյնպէս երբ ճարտար փաստարան մը բիջ շատ քաջալերուի , այն աստե՛ն ամեն մարդ կը փախարի որ ինքն ալ փաստարան ըլլայ և կամ դաւալը փաստարան ընէ , առանց մտածելու որ եթէ ամեն մարդ բժիշկ դառնայ , հիւանդն ո՛վ ըլլայ , և եթէ ամեն մարդ փաստարան լինի , գործ և դատ ունեցողն ո՛վ ըլլայ :

Ուստի իմ խոնորհ կարծիքս այն է որ գործ ունեցողէ շատ փաստարան , հիւանդէ շատ բժիշկ և կարգացողէ շատ խմբագիր գտնուելու չէ :

Մեր այս առաջարկութիւնն ալ 57 անոյց խընդրոյ վրայ աւելցնելով՝ Ազգային ժողովոյ որոշմանը կենթարկեմք :

(Յաւրդը Խոսով)

ՄԱՍՆԱԻՈՐ ԱԶԳԻ

Ա. Յ. Յ. Պ. — Աղէկ ըրիր որ խմբագրութեան ասպարէզէն քաշուեցար . իրաւունք ունիս եղեր :

Ա. Թ. Պ. — Անցած օրուան դիտողութիւնդ շատ ճշմարիտ է . բայց հետո չէ այն ատենն՝ ուր ամեն բան պիտի յայտնուի :

Ա. Յ. Ա. — Ներեցէք որ գրկածնիդ պիտի չկրնամ հրատարակել , որովհետեւ Մամուլի նկատմամբ թերթիս մէջ առ այժմ բան չպիտի հրատարակեմ , սրբոյի սլ որ ինձ համար նպատուոր և պատուարեր լինի , և նորա հաղարովել գայթակղական գործերը երևան հանելու ծառայէ , ևս ինքս ալ արդէն խիստ շատ բան դիտեմ . բայց կը վերսպահեմ , ի հարկին զինքը խաղբ ու խայտառակ ընելու համար և այդ օրն արդէն շատ մտ է : Մենք կըսէինք թէ բանակաւոր մտնելու չենք զիջանիր , և ահա մեր ըստն հաստատեց իր գոհելի լեզուովն ու հրատարակութիւններովն , որ իր յաւիտեանական դատակնիքն են :

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆԻՔ

Եւրոպացւոց տարեգլխոյ առթիւ Պատր. Գեր. Փոխանորդը , Գեր. Տ. Յ. Մկրեան և Մեծ. Գ. Ապուսլլահ էֆէնտի ի գիմաց Կձեն. Ս. Պատրիարք Հօր Եւրոպական տէրութեանց դեսպաններուն զնային ի շնորհաւորութիւն :

— Սերաստիոյ բանտարկեալք տակաւին ազատուած չլինելով Պատր. Գեր. Փոխանորդը նախընթաց օրը դարձեալ Գատական գործոց նախարար Վսեմ. Ճէվտէթ փաշային երթալով երկարօրէն անսակցեցաւ :

Ն. Վսեմութիւնն հեռագրաւ անգու հըրաման զրկեց վերստին առ կուսական որպէսզի բանտարկեալներն արձակէ :

— Գոհութեամբ կը տեղեկանամք թէ Գուրգէնեան վարժարանի աշակերտք ի նըպաստ Հայկական—Սրուէստասէր ընկերութեան 320 զրուշ հանգանակեր են :

Ի նպաստ սովելաց ալ թատերական ներկայացում մը տալու որոշում ըրեր են :

Ուրախ եմք որ յիշեալ վարժարանի աշակերտք ալ այժմէն կ'սկսին ազգասիրութեան գործնական ասպացոյցներ տալ , որ արդինք է հարկաւ իրենց աւանդուած բարեք դատարարակութեան , որում մեծ խնամք կը տանի վարժարանին հիմնադիր—տեսուչ Մեծ. Յ. Գուրգէն էֆէնտի :

— Տիգրիսէն հասած տեղեկութիւններէ գոհութեամբ կ'իմանամք թէ Մեղու Հայաստանի ազգօգուտ լրագիրն յառաջիկայ տարեգլխէն սկսեալ ամեն օր պիտի հրատարակի :

Աւասիկ հզօր ասպացոյց մ'ալ Ռուսահայոց մտաւորական վիճակին զարգացմանն , որ Թրքահայոց վիճակին հետ բաղդատելով մեծ յառաջադիմութիւն ըրած է :

— Խիզանու Ուսումնասիրաց ընկերութիւնը կը խնդրէ մենէ ծանուցանել առ համայն երեսփոխանս ընկերութեան թէ վաղն ընդհանուր ժողով պիտի գումարի Կէտիկ—փաշայի նորակաւոյց վարժարանին մէջ :

— Սամաթիոյ Հայկական Ընկեր. գործադիր ժողովն ալ կը փութայ ծանուցանել թէ Մեծ. Կ. Փանոսեան էֆէնտի յիշեալ ընկերութեան գրօսարանին մէջ այս դիշեր ժամը Յին բանախօսութիւն մը պիտի ընէ :

Նիւթ ընտրած է « ազգային թերութիւններ » . դաշնակահարութիւն ալ տեղի պիտի ունենայ :

Սոյն երեկոյթին փառաւորութեանն և ընտանեաց հանգստութեանն համար ամեն ջանք և աշխատութիւն ի դորձ դրուած է :

— Մասիսի միամսեայ դադարման պայմանաժամն յառաջիկայ երեքշաբթի լրանալով չորեքշաբթի օրունէ պիտի սկսի դարձեալ հրատարակիլ :

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Վախճանեալ Սրապեան Պաղտասար աղայի գրավաճառութեան խանութն, որ ի Մէրճան չարչը թիւ 33, Աշճեան Պ. Յովհանի անցած ըլլալով, կը ծանուցանէ թէ ամեն տեսակ գրքեր կը ծախուին յիշեալ խանութըն, ուր և դպրոցական պիտոյից վերաբերեալ ամեն տեսակ յանձնարարութիւնք ևս կընդունուին:

5-5

ՊԱՏԿԵՐԱԶՍԻԴ

ՀՈՉՍԿԱՒՈՐ ՈՃԻՐՔ

ՍԷՆ ԺԷՐԱՆ ԿՈՄՍՈՒՀԻՆ

Հեղինակ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ
Թարգմանիչ Մ. Յ. Մէլիքեան
Հրատարակիչ Ս. Ղ. Պարպեղյանեան

Սոյն հետաքրքրական պատմութիւնը Հայրենիքի խմբագիր Մ. Յ. Մէլիքեան էֆէնտախի թարգմանութեամբ ՚ի լոյս ընծայեալ ըլլալով, կը ծախուի Ս. Ղուկասեանի գրատունը և ուրիշ գրավաճառաց քով ի գին 6 դրուշ:

ՄԵԾՍՊԱՏԻ ՄՈՒՐԱՅԿԱՆՆԵՐԸ

Գրեց Յ. Յ. Պարսնեան
Հրատարակիչ Ս. Ղ. Պարպեղյանեան

Ազգային ժամանակակից վէպ մ'է, որ տեսք առ տեսք սկսած է հրատարակուիլ, երբորդ տեսքը ի լոյս ընծայուած ըլլալով, կը ծախուի գրավաճառ Ս. Ղուկասեան և Ճրէնկեան գրատունները, սուճի Պօղոս աղայի խանութը և լրագրավաճառներու քով ի գին 40 վարայ:

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՕՐԱՑՈՅՑ

1 8 8 1

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Գին 100 ՓԱՐՍ

ՅՕՐԻՆԵԼ ՅԵՐԵՄԻԱ ՔԱՀԱՆԱՅԷ ԽԱՍԳԻՒՂԻ

Ս Ե Պ Հ Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ս. ՓՐԿՁԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՅԻ ՀԱՅՈՑ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԱՄԵԱՆ

Պարոնակութիւն

Վիճակագիր տէրութեանց. — Հայրապետութիւն Հայոց. — Հայաստան աշխարհ կամ Արմենիա. — Օսմանեան միջազգային թղթատարութիւնք. — Ժամանակացոյց սուրհանդակաց Օսմանեան միջազգային թղթատարութեանց. — Եւրոպական նամակատունք ի Կ. Պօլիս. — Յուցակ գնոց թղթատարութեանց և հեռագրութեանց Եւրոպական և Ասիական քաղաքաց թուրքիոյ. — Սակագին հեռագրի ըստ նոր կարգադրութեանց միջազգային թելերու. — Ընկերութիւնք չոգեչարժ նաւարկութեան, ինչպէս են, Եզիպտական (Խաիվիյէ). — Մախսուսէ. — Աւստրո-Հունգար Լոյս. — Մէտաժըրի Մարիթիմ. — Բաքէ էնէ և ընկերութիւն. — Ռուսական ընկերութիւն. — Ընտանեկան գեղարան:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ ԻՄՔԱԳԻՐ
Հ. Ե. ԳԻՄԱՔՍԵԱՆ Մ. ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՔԱՅԷԼ ՍԱՐՇԵԱՆ
Մէրճան չարչի Ռիչարտ էֆ. խանի տակ թիւ 20